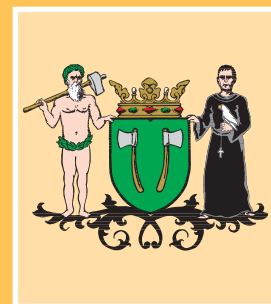

Jaargang 22 - nummer 4 - november 2010

T i j d s c h r i f t

Historische Vereniging Gemeente Beilen

Goede manieren bij 't eten en
drinken in vroegere tijden

De midwinterhoorn

Het verleden in beeld

Hijken:
De eerste brug

Hooghalen:
OLS Hooghalen

Beilen:
De notariswoning

Zo as 't west hef: 'De vette keuken'

▲ Jan Steen gunt ons met zijn schilderij 'De vette keuken' een kijkje in een bijzonder welvoorzienere keuken, die bovendien bevolkt wordt door gezette types die het zich goed laten smaken. Worst, hammen en gevogelte hangen aan het plafond, waaraan met een handige constructie ook een schap met kazen is bevestigd. In de haard links wordt een speenvarken begoten, terwijl een jonge moeder haar welvaart aan twee kinderen doorgeeft en enkele kleuters zich aan een appeltaart tegoed doen. Aan het hoofd van een tafel met weldoorvoede lieden snijdt een dikzak met worsten om de hals en eierschalen op zijn hoed het vlees aan; een vedelaar rechts zorgt voor een muziekje. Op de achtergrond jaagt een dikke jongeman met een ham een magere man de deur uit.
(Uit: H.P. Chapman e.a., *Jan Steen Schilder en Verteller*. Amsterdam 1966, p. 103-104.)

Foto's omslag voorzijde: Aaldert Zantinge blaast op de midwinterhoorn. Kleine foto's, van boven naar beneden: 1- Meel voor de spekdikken. Wat dikkere met stroop, reepjes spek en plakjes worst verrijkte ijzerkoeken. 2- Nog altijd een lekkernij tijdens de jaarwisseling. Sinds jaar en dag liggen er in supermarkten rond oud en nieuw nieuwjaarsrolletjes in het schap 3-Roggebrood met spek. (Foto's uit: Drenthe toen & nu, deel 18. Eten en drinken. De afgebeelde kaart is de Franse Topgrafische kaart, die omstreeks 1806 is getekend.

Bekijk ook: www.historischevereniginggemeentebeilen.nl

- prijs € 4,50

Zo as 't west hef: Het Oranjekanaal

▲ Beurtschipper Boekholt bij Wezuperbrug. Arie van der Boon (1886-1891).

► Turfschip in het Oranjekanaal (1903). Schilderij van Louis Albert Roessingh (1873-1951).

Uit: 't Verhaal van het Oranjekanaal, Beilen 2006.

Foto's omslag achterzijde

Op de foto's: Midwinterhoorns (foto A. Zantinge) en de eerste brug van Hijken (foto H.J. Vos).

Bekijk ook: www.historischevereniginggemeentebeilen.nl

- prijs € 4,50

Oproep

Wie kent deze groep? Wie kent personen op deze foto?

De foto is waarschijnlijk van een excursie, die door de CBTB-afdeling Beilen is georganiseerd en onder leiding stond van de heer Bootsma, destijds directeur van de Christelijke Lagere Landbouwschool in Beilen. De foto is omstreeks 1950 genomen in Rotterdam. Bekende personen op de foto zijn: Annebertus Vos en zijn vrouw, Hendrikje Chrisstoffers uit Eursinge, Roelof ten Have en zijn vrouw Lammigje Chrisstoffers, Hendrik Vos van Smalbroek en Freerk Scheper van Terhorst.

Wie weet meer over deze foto en wie kent meer namen? Wie heeft informatie in de vorm van foto's, jaarverslagen en bestuursnotulen e.d. over de CBTB-afdeling Beilen? Gaarne contact opnemen met H.J. Vos, 0593-523028 of hjvos@hetnet.nl.

Inhoud

Zoas 't west hef: 'De vette keuken'	II
Goede manieren bij 't eten en drinken in vroegere tijden	2
De midwinterhoorn - <i>Aaldert Zantinge</i>	6
Het verleden in beeld - <i>Redactie</i>	8
Het Kleine Vaartje - <i>Gerben Dijkstra en Henk Vos</i>	10
De eerste brug in Hijken - <i>Henk Vos</i>	15
OLS Hooghalen - <i>Willie Brinkman</i>	18
De notariswoning - <i>Gerben Dijkstra</i>	21
Van de voorzitter - <i>Albert Lanting</i>	31
Zoas 't west hef: Het Oranjekanaal	III

In dit nummer

Wij zijn dit nummer begonnen met een schilderij van Jan Steen: 'De vette keuken'. In het eerste arti-

kel gaan we met het oog op de naderende feestdagen door op het thema eten. Uit het voormalig blad *Het Noorden in Woord en Beeld* hebben wij een artikel overgenomen over goede manieren bij 't eten en drinken. Nog steeds in de sfeer van de winter vertelt Aaldert Zantinge over het blazen op een midwinterhoorn. Van een tweetal leden van onze vereniging hebben we foto's ontvangen, die wij in een nieuwe rubriek, 'Het verleden in beeld', hebben geplaatst. De redactie hoopt meer foto's over het verleden van de voormalige gemeente Beilen van onze leden te ontvangen. In het tweede gedeelte van dit tijdschrift vindt u bijdragen over de eerste brug in Hijken, de OLS in Hooghalen en de bouw van de notariswoning in 1911.

Het bestuur heeft Erik van der Hoeven (Eursing) en Jan Gritter (Norg) bereid gevonden om toe te treden tot de redactie. Bé Oosting heeft aangekondigd met ingang van 2011 te willen stoppen als redactielid.

Goeede manieren bij 't eten en drinken in vroegere tijden*

Aan het einde van het jaar laten we het ons goed smaken: smullen van spijs en drank op de donkere dagen. Eigenlijk is er niet zo veel veranderd. Wij genieten nog steeds van gevogelte, wild, koek, 'olwieven', gebak, vruchten, kunstig gevlochten en gevormd wittebrood, 'rolletjes en knieperties', oliebollen, wafels of de echt-ouderwetse 'spekkendikken', al naar de streek met zijn eigenheden.

▲ Deze zogenaamde 'baardman' is een typische 16e eeuwse kruik (Groninger Museum). Een goede maag en een droge keel behoren er eigenlijk bij.

De tong, onze fijnproever, schijnt soms gemoderniseerd te zijn en een pudding 'uit de winkel' te verkiezen boven het eigen product naar aloud recept en van boerenafkomst! Als Sinterklaas met al de zoete strelingen voorbij is en Midwinter en Nieuwjaar naar iets gedegens en hartigs doet verlangen, willen we ook wel eens weten, of de mensen daar in vroegere eeuwen ook afkerig van waren.

In deze bijdrage vertellen we iets over de manieren en het fatsoen aan de tafel van de rijken. Daar aan kunnen we afmeten hoe het stond bij de lagere standen.

De minnezangers brachten hier de Franse invloed, die vooral de zindelijkheid op het oog had. Zonder

**Dit artikel is een bewerking van het artikel 'Goede manieren bij 't eten en drinken in vroegere tijden', dat in Het Noorden in Woord en Beeld van 30 december 1938 is gepubliceerd. De tekst van het oorspronkelijke artikel is zoveel mogelijk aangehouden. De geplaatste foto's komen uit dit weekblad (Collectie Roelof Boelens, Emmen).*

▲ Een bronzen kookpot uit de 15e eeuw (Groninger Museum). Nu een kloeke pot voor kloeke magen!

► Dansende boeren en boerinnen op deze oude bierkan (Groninger Museum) gaven de stemming nog een steuntje extra bij de deftige dronk. Een mooi, oud product van Keuls aardewerk.

servetten te eten, die helder wit waren en met goud- en zilverdraad gerand, was ongepast. Wel aten ook in hogere kringen soms verschillende gasten uit één bord. De lagere kringen vergenoegden zich met een plankje - nog niet zo lang geleden ook heel gebruikelijk bij ons op het platteland - of met houten en aardn schotels ('tellers') in plaats van tin of zilver.

Vorken? In de middeleeuwen bracht men het hete, van vet druipende vlees, met de vingers naar de mond. Een vork diende alleen om het vlees stuk te krijgen en werd dan ook in de keuken gebruikt. Zelfs in de 16e eeuw bespotten men het gebruik van de vork: 'Men vatte het vleesch met een vork aan en bracht het daarmee naar den mond, zich over de tafel buigende en den hals lang makende.'

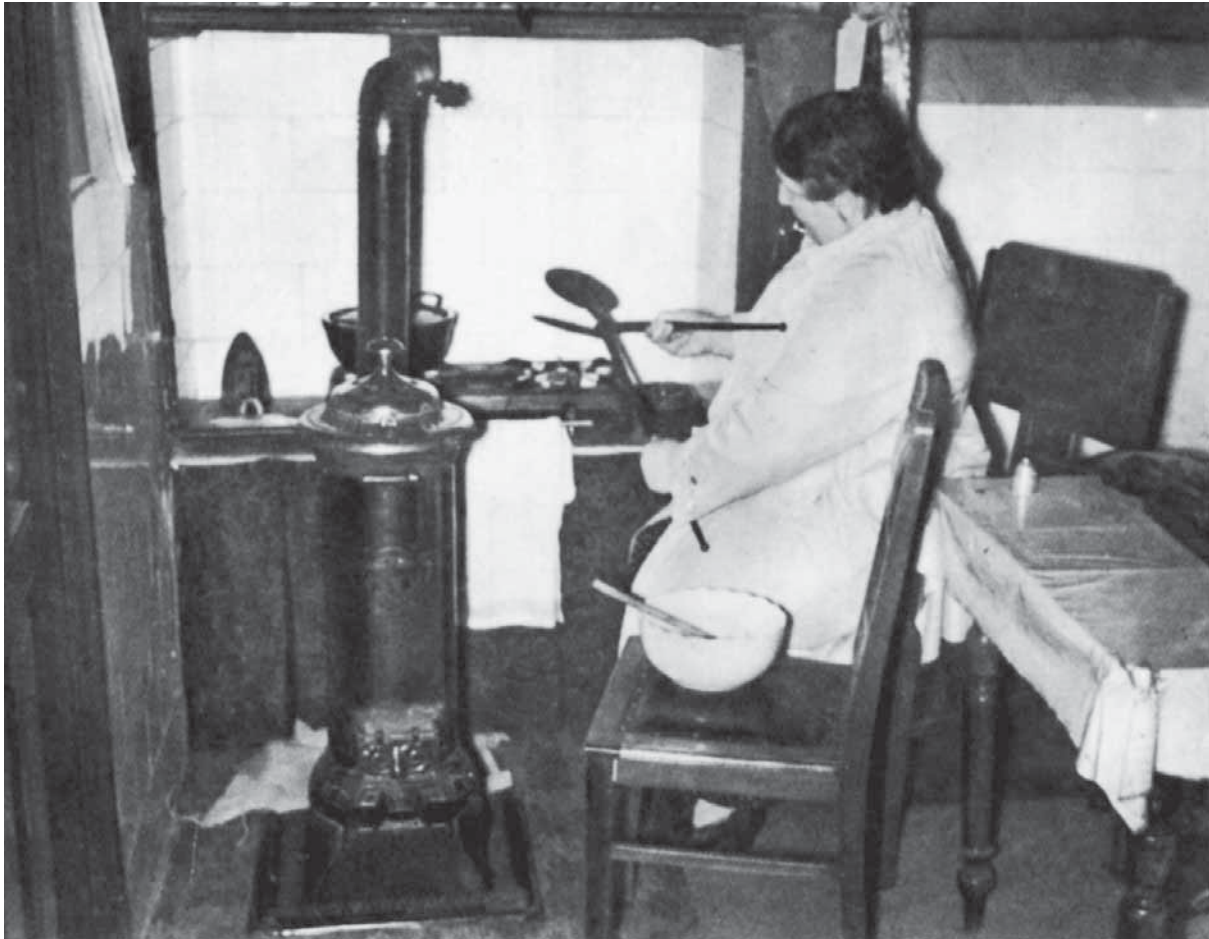
Lepels? Die waren er eerder: zilveren, tinnen (in ronde vorm) of houten. Na de maaltijd hing men ze aan de wand. De zilveren werden goed geteld, om zich van eventuele diefstal door de gasten te vergewissen.

Messen? Meestal één op een tafel voor het alge-

meen gebruik! Kon men zijn eigen mes niet gebruiken? Meestal niet, want.. voordat het 'dikkerdaken' (en drinken!) begon, werden alle messen en dolken in bewaring genomen. Men kende de Pappenheimers: vaak ontstonden vechtpartijen, als 'de wijn was in den man'!

Voor 'de netheid' waren verschillende regels vastgesteld. Het was al gewoonte, de handen te wassen vóór de maaltijd. Het water werd door kamerdiens aangekeerd en de handen konden worden afgedroogd aan een doek om de hals. De lange en wijde mouwen van de dames werden door de bedienden opgehouden. Dames en heren aten oorspronkelijk afzonderlijk.

Het is bijzonder leerzaam, om na te gaan wat verboden was, want daardoor maakt men juist kennis met vele onhebbelijke gewoonten; zelfs in zogenaamde beschaafde kringen. Een Duitse schrijver schreef: 'Men moest bescheiden zijn; de banden der kledingstukken mochten onder het eten niet worden verwijld; opboeren ten teken, dat men 't eten smakelijk vond, gelijk bij de Chinezen he-

▲ *De jaren dertig van de vorige eeuw: de lekkere koekjes en 'rollegies' worden nog altijd op het einde van het jaar gebakken met het traditionele ijzer. Anno 2010 verstaat niet iedereen deze kunst meer!*

den ten dage, was niet netjes; met volle mond eten en praten tegelijk, evenmin. Men mocht niet met beide handen tegelijk de spijs in de mond stoppen en niet met een buurman tegelijk in één schotel graaien. Verder moesten de handen schoon zijn, de nagels kort, zodat anderen het eten niet zou tegenstaan. Ook mocht men gedurende het eten de neus niet snuiten of in de oren krabben. Zeer bijzonder was het verbod om de neus met de hand te snuiten of... het tafellaken daarvoor te gebruiken! Sommigen

◀ *Een wafelijzer uit oude tijd. 't Formaat is wat groter dan we gewoon zijn en er zouden misschien wel 'spekken-dikken' mee kunnen worden gebakken. (Groninger Museum)*

► *Op het 'sappig' stilleven van Willem Heda is te zien, hoe de kroes met bekers, ham en vruchten lokken, nù nog zo goed als eeuwen geleden!*

grepen nog altijd met de blote hand in het zoutvat, gebruikten de lepel van hun buurman of slurpten als jankende honden. Ook werd het brood gesneden, terwijl men het tegen de vervuilde borst drukte. Zo ging men zich te buiten aan spijs en drank! Een liefelijk gezelschap kon het dus zijn.

De dames gedroegen zich toch netter? Je zou het gaarne willen veronderstellen, maar wat zegt u dan van de volgende regels voor de vrouwen? Zij mochten de vingers niet tot de knokkels in de saus doppen; zich de lippen niet met soep, vet vlees en vruchten onzuiver maken; niet te veel opeens in de mond stoppen; zich niet bedrinken en niet met volle mond drinken!

De gebruiken van de gewone man waren nog ruwer; we willen daar niet op ingaan; de eetlust van de lezer zou op de komende feestdagen wel eens te veel moeten overwinnen! Desondanks het streven naar verfijning was er, maar de goede gewoonten deden er eeuwen over om tot allen door te dringen.

Dat het zo langzaam ging, moet ons toch verbazen, als we ons herinneren, hoe de culinaire Romeinen reeds fonteinen van parfum aanbrachten en beweegbare zolderingen, die het mogelijk maakten bij elke nieuwe gang een compleet gedekte tafel te laten zakken! Ze aten op grote bedden gelegen, soms van zilver gemaakt. De kussens daarop waren gedekt met een sponzige stof, waaraan de handen konden worden afgeveegd. Men begon met een bad en het verwisselen van kleding, maar een

troost voor onze middeleeuwen: ook de Romeinen aten met hun vingers!

Samenvattend

Onze voorouders maakten het bord met de vingers schoon, leunden op de tafel met de ellebogen, snorkten, smakten, peuterden met een mes tussen de tanden, wisten de mond niet af, dronken uit rondgaande, gemeenschappelijke kannen, wierpen de afgekloven beenderen weer in de schotel of gooiden ze over hun schouder op de vloer.

De redactie wenst u alvast goede feestdagen toe.

DOOR
AALDERT ZANTINGE

De midwinterhoorn

De midwinterhoorn blazen is een traditioneel gebruik in Twente en de Achterhoek. Vandaar is het uitgegroeid naar andere streken, zoals naar Drenthe, waar het blazen op de midwinterhoorn nu ook veel voorkomt.

De hoorn wordt gemaakt van berken-, wilgen- of eikenhout. Een bruikbare tak wordt van de boom gezaagd en dan wordt deze een jaar lang gedroogd. Daarna wordt de tak in de lengte doorgezaagd en vervolgens uitgegeest tot op de gewenste dikte. Later worden de twee helften met russen ertussen op elkaar gezet en met behulp van gespleten braamtakken ombonden. Dan wordt dit geheel in een waterput gehangen tot alles goed vastzit. Men spreekt dan van een natte hoorn.

Tegenwoordig is het niet meer nodig dat een hoorn in het water wordt gehangen. Er is nu uitstekende lijm op de markt, die zo sterk is, dat het hout niet meer loslaat; er wordt dan pitriet gebruikt in plaats van braam. In dit geval spreekt men van een droge hoorn.

De toon van de midwinterhoorn is afhankelijk van de lengte. Hoe langer de hoorn, hoe lager de toon. Een belangrijk onderdeel van de hoorn is het mondstuk, ook wel 'happe' genoemd. Deze happe wordt van vlierhout gemaakt. Deze houtsoort is gemakkelijk te bewerken. De pit moet er worden uitgehaald, dat wil zeggen dat het mondstuk wordt uit-

◀ Vier midwinterhoorns
(foto: familie Zantinge)

Aaldert Zantinge met de midwinterhoorn (foto: T.L. Kroes)

gehold. Dan wordt de happe schuin aangezaagd of gesneden.

Een midwinterhoorn wordt niet gestemd, omdat de lengte van de verschillende hoorns nooit gelijk is. Er kan dan ook niet een melodie op worden geblazen; men blaast een 'roep'. Elk dorp heeft zijn eigen roep.

Met z'n tweeën

Als er twee blazers in de weer zijn, wordt er 'vraag en aanbod' geblazen. Dat gebeurt in de periode van Sint Andries tot Driekoningen (30 november tot 6 januari). Het blazen zou de boze geesten verjagen in de tijd van Advent en Kerst.

Een keer per jaar komen allen die een hoorn bezitten bij elkaar en dan wordt er rondom de kerk van Diever met elkaar midwinterhoorn geblazen. Dan volgt er een wandeling van ongeveer drie kilometer lang. Er is altijd veel belangstelling voor: er zijn wel aantallen geteld van 500 tot 2000 personen. De eerste onderbreking van de wandeling vindt plaats bij de molen in Diever; daar wordt dan een kort verhaal verteld. De Glühwein en de warme chocolademelk staan dan al klaar. Tenslotte komen de blazers terug bij de kerk. Daar wordt dan door ongeveer 50 personen tegelijk geblazen: een heidens kabaal.

Peter Kuiper in Diever heeft al wel een honderd midwinterhoorns gemaakt. Er is een grote vraag naar. Hij verzorgt ook de uitnodigingen om te komen blazen. Peter en Roelie Kuipers zijn de stuwende kracht achter het geheel.

Nadat bij de Dieverder kerk het einde is geblazen is er voor iedereen een portie snert, die men zich goed laat smaken. De midwinterhoornblazers gaan daarna tevreden huiswaarts.

Roelie en Peter Kuiper schreven het volgende gedicht:

Ie kromme holten hoorn,
Kom op nou mit oen lied,
't Is immers al mitwintertied.
O afgezaagde takke,
Kom toch weer tot leven
En loat oens heuren straks
De riedel van het nije leven.
Zeg uutgeholde boom,
Help oens uut de droom,
Geef oens in dizze tied
Het misterie van oen lied.
Ie stomme holten hoorn,
Ie weet toch dat kastkiend is geboren.
Laot heuren oen adventsgeroep
En heur hij blas naor noord en zuud.
Nou blef het kwaode vast wel uut.
Ook naor 't oost en dan weer west,
Dit is mitwinterfeest wat al eeuwen is ewest.
En is Dreikunningen weer veurbij
Dan heb ie pas weer rust.
Ie hangt weer an de muur
En wacht op neije wintertied.

Roelie en Peter Kuiper
Olden Diever, 25-12-1996

DOOR
REDACTIE

Het verleden in beeld

De redactie ontving van Henk Nijwening uit Voerendaal een groepsfoto en een foto van de 'Brunstingerweg'. Van Hennie Verschelling-Klooster uit Aalden ontvingen wij foto's van de laatste EGD-mast.

▲ Deze foto is uit de nalatenschap van mevrouw Timmer-Jansen, die onder andere links van de DOMO, vanaf het station gezien, woonde. Het huis/boerderij is omstreeks 1975 afgebroken. Vermoedelijk is het een groepsfoto van de Gereformeerde Zangvereniging. Henk Nijwening: 'Mijn moeder, Sanie Nijwening-Brunsting, staat rechtsonder afgebeeld. De foto is na 1942 gemaakt, want bij het uitvergrooten van de foto zag ik, dat ze een trouwring droeg. Wie kent meer personen op deze foto? Reacties: Henk Vos, 0593-523028 of: hjvos.hijken@hetnet.nl

► Deze foto is genomen toen de klinkerweg naar Brunsting nog bestond, links van de (nu Reigerlaan, vroeger Brunstingerweg) weg was het weiland van Hendrik Pot en Roelof ten Have en achter de fotograaf was ook een weiland met koeien. Dat weiland was in gebruik van Berend Zinger, (Brunstingerstraat 61).

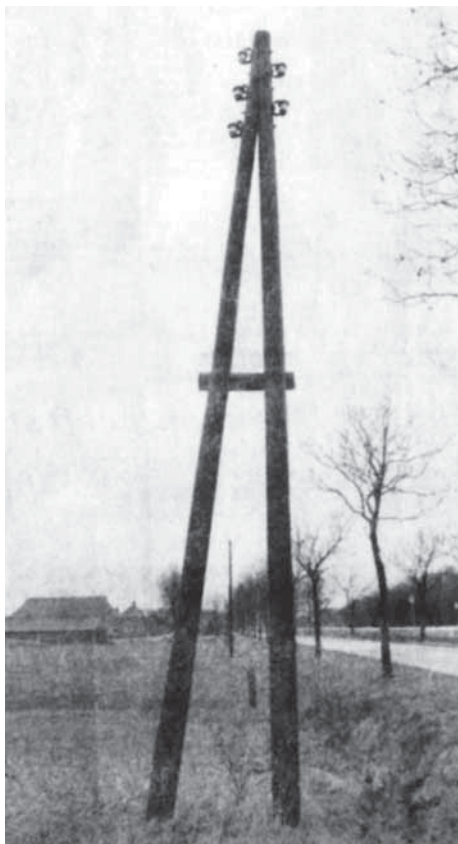

Laatste EGD-mast verdwijnt

Op vrijdag 13 januari 1983 werd de laatste bovengrondse laagspanningsmast van de EGD in het rayon Beilen neergehaald. Deze stond langs de Beilerweg te Hooghalen.

Van het neerhalen van de mast werd een feestelijke gebeurtenis gemaakt. De laatste verbruikers die tot 1983 op dit net waren aangesloten, kregen een kleine attentie. De omgehaalde mast werd met feestelijk vertoon naar het rayonkantoor in Beilen vervoerd.

De ombouw van bovengrondse naar ondergrondse netten was in 1957 door de toenmalige EGD-directie besloten. Door het toenemend verbruik van elektriciteit werd de capaciteit van het bovengrondse net ontoereikend. Bovendien kostte het onderhoud van het bovengronds netwerk veel geld, temeer daar het erg gevoelig was voor storm, onweer en andere weerstoringsen (uit: *Drentse en Asser Courant*, 12-01-1983).

▲ Onder veel belangstelling werd de laatste mast bij de boerderij van Meijering neergehaald.
◄ De laatste laagspanningsmasten aan de Beilerweg bij Hooghalen

DOOR
GERBEN DIJKSTRA EN HENK VOS

Het Kleine Vaartje

Het gemeentebestuur van Midden-Drenthe is voornemens om naast een renovatie van de Markt ook het Kleine Vaartje, dat liep van de Kolk, de haven van Beilen, naar de Beilerstroom, die destijds direct ten zuiden van Het Stroomdal en het kerkhof aan de Torenlaan liep, in 'oude staat' te herstellen tot de Ventweg Zuid.

Op de kadastrale kaart van omstreeks 1930 (links) is het Kleine Vaartje nog te zien: kadastraal nummer 3702. Ook is de brug tussen de Markt en de weg naar Hogeveen (de huidige Linthorst Homanweg) goed te zien.

Er was geen brug over het Kleine Vaartje in de Torenlaan (op de kaart aangeduid als 'weg'). Onder deze weg liep het water van de brede sloot door een duiker. Even ten zuiden van de Torenlaan stroomde in de jaren dertig van de vorige eeuw nog de Beilerstroom (op het kaartfragment aangeduid als 'Beiler').

Ontstaan van het Kleine Vaartje

De ontstaansgeschiedenis van het Kleine Vaartje is een bijzondere geweest, waarin de Beiler ondernemers een actieve en slimme rol hebben gespeeld. In de 18de eeuw, tussen 1767 en 1780, is de Drentsche Hoofdvaart als het verbindingskanaal van het Meppelerdiep en de Reest in Meppel naar het Noord-Willemskanaal bij Assen, gegraven.

Bij het maken van de plannen veronderstelde men

◀ Kadastrale kaart 1930. De pijl geeft het Kleine Vaartje aan. Verder is te zien: I: de haven; II: het koffiehuis 'De Tippe' van de fam. Horstman; III: de boerderij van de fam. Brunsting.

▲ De Beilervaart. Links zijn de woningen aan de Havenstraat te zien. Op de achtergrond links het café 'De Veehandel', daarnaast 'het koffyhuys De Tippe' en de molen in de Brinkstraat.

dat het kanaal vanuit de landschapsvenen steeds over voldoende water zou kunnen beschikken. Reeds spoedig zou blijken dat dit niet het geval was; de Hoofdvaart had in droge tijden met watergebrek te kampen. Aanvoer van extra water naar de Hoofdvaart was gewenst om het kostbare 'naschuiten' te voorkomen, hetgeen inhield dat schepen door te lage waterstanden niet verder konden varen en hun goederen in kleinere schepen moesten overladen. Dit probleem was in 1780 - wellicht al daarvoor - bekend bij inwoners uit Beilen. Zij zagen in dit probleem een kans om de door hen zo gewenste waterverbinding tussen hun dorp met Meppel en Assen via de Drentsche Hoofdvaart te realiseren. Een knap staaltje van 'koopmansinzicht'.

In 1780 schreven ingezetenen van Beilen in een brief aan Ridderschap en Eigenerfden, het bestuur van de Landschap Drenthe, dat zij langs een greppel het verval van het water tussen de Beilerstroom en de Hoofdvaart hadden gemeten. Hierbij hadden zij geconstateerd, dat het water in de Beilerstroom meer dan 3 1/2 voet hoger lag dan het peil van het bovenpand van de Hoofdvaart. Zij meenden dat door het graven van een vaart vanuit de Beilerstroom het zo nodige extra water voor de Drentsche Hoofdvaart kon worden aangevoerd.

De ingezetenen van Beilen vergaten daarbij hun ei-

gen belangen overigens niet. Zij verzochten Ridderschap en Eigenerfden zulk een vaart voor de scheepvaart te willen inrichten. Drost en Gedeputeerden, het dagelijks bestuur van de Landschap Drenthe, lieten daarop de mogelijkheden van een vaart naar Beilen onderzoeken.

Lambertus Grevelink [Grevijlink] (1735-1815), sinds 1757 beëdigd landmeter in dienst van de Landschap Drenthe, maakte een waterpassing (het opmeten van de waterhoogtes) en stelde een begroting op betreffende het graven van een vaart van Beilen naar de Drentsche Hoofdvaart. De vaart zou, tevens ingericht als vaarweg, een bedrag van f 14.248,50 moeten kosten.

Vervolgens werd er met de inwoners van Beilen onderhandeld over hun aandeel in de aanlegkosten van de vaart. Dit leidde niet tot resultaten: Beilen was wel genegen om enige arbeid bij de uitvoering van het werk te verrichten, maar had er geen geld voor over. Dit was voor Ridderschap en Eigenerfden aanleiding om van het graven van de vaart af te zien. Toch bleef de wens van een bevaarbare vaart van Beilen naar de Drentsche Hoofdvaart de Beilers bezighouden. In 1788 herhaalden zij hun verzoek tot de aanleg van een vaart, nu met de toezegging dat zij voor de afvoer van de producten een afvaartsgeld wilden betalen.

De Drentse bestuurders namen nogmaals in overweging, dat een schut in de Beilerstroom en een kanaaltje met een breedte van 10 voet (ongeveer 3 m) tot een voordeel van de Landschap zouden kunnen zijn. Reeds het volgend jaar kwamen Drost en Gedeputeerden met uitgewerkte voorstellen. Bij wijze van proef werd een schut in de Beilerstroom geplaatst om na te gaan tot hoe hoog het water in de

Beilerstroom kon worden opgestuwd zonder de groenlanden schade te berokkenen. De bevindingen waren zo positief, dat men vervolgens met de inwoners van Beilen overeenstemming bereikte over het plaatsen van een schut en de aanleg van een vaart. De Beilervaart werd vervolgens in 1791 gegraven. Het onderhoud van de Beilervaart als scheepvaartweg heeft nogal wat moeilijkheden gegeven. In 1796 verzochten de ingezetenen van Beilen de vaart, die vervuild en ondiep was, te verdiepen. Een soortgelijk verzoek deed de veerschipper van Beilen op Meppel in 1800. De problemen herhaalden zich in de volgende jaren. In 1810 werd de Beilervaart verbeterd.¹ In 1926 gebeurde dat nog eens vanwege de aanleg van het aansluitende Linthorst Homankanaal. Dankzij het Kleine Vaartje had Beilen een vaarverbinding met Assen en Meppel gekregen.

▲ Twee foto's van de haven. Op de foto links is te zien, dat schepen aan de oostkant van de haven zijn afgemeerd. Rechts is de noordgevel van het koffiehuis 'De Tippe' van de familie Horstman nog te zien. Op de foto rechts zijn boten langs de huidige De Omloop afgemeerd. Links op de achtergrond is het café 'De Veehandel' te zien; rechts het koffiehuis 'De Tippe'.

▼ Deze foto is in 1933 gemaakt. Het koffiehuis 'De Tippe', op de foto linksboven rechts zichtbaar, was tussen 1930, op kaart uit 1930 (p. 10) nog getekend, en 1933 gesloopt. Op de foto is ook de brugleuning van de brug over het Kleine Vaartje te zien.

- ▲ Kaart van omstreeks 1900
- Kadastrale kaart van 1832

Op de kaarten van 1806 en 1900 is de loop van de Beilerstroom en de aansluiting op het Kleine Vaartje te zien. Op de kaart van 1900 staat 'Schut' vermeld. Op de kaarten van 1806 en 1832 is de 'Schut' met een pijl aangegeven.

- ▼ Franse topografische kaart, omstreeks 1806

Haven

Op de kaart van omstreeks 1930 is de haven goed te zien. Aan de oostkant van de haven, de huidige Esweg, en langs de huidige De Omloop konden botten afmeren, lossen en laden. Op het zuidelijke punt van de haven stond omstreeks 1900 een pand, waarin de familie Horstman woonde.

Tegenover de haven, in oostelijke richting, stond de boerderij annex café van de familie Schuiring. Deze familie woonde hier al enkele eeuwen. Ook op de kadastrale kaart van 1832 is dit pand te zien (zie p. 13). In de 20ste eeuw was dit onder andere het café 'De Veehandel', hotel Meinen en Skopje.

Op de kaart van 1930 zijn ten oosten van het Kleine Vaartje de twee boerderijen van de familie Brunsting te zien. In 1832 had deze familie op deze plaats één boerderij in hun bezit (zie kadastrale kaart 1832,

◀ *Op de foto is de duiker met brugleuning te zien, die in de Esweg/Linthorst Homanweg was aangelegd. Op de voorgrond stroomt het Kleine Vaartje langs de huidige Nassaukade.*

p. 13). De familie Brunsting, die hier al eeuwen woonde, werd in de 17de/18de eeuw ook wel aangeduid met de familienaam 'Bewesten'. Hun boerderij stond aan de westkant van het dorp Beilen. Op de kaarten van 1900, 1832 en 1806 op pagina 13 is het Kleine Vaartje te zien.

Noot

- 1 G.A. Coert, Stromen en schutten, vaarten en voordren. Geschiedenis van de natte waterstaat in Drenthe (1400-1885), Meppel/Amsterdam 1991, p. 146-147.

◀▼ *Het Kleine Vaartje langs de Nassaukade (in zuidoostelijke richting). Zichtbaar is de duiker die onder de Torenlaan liep.*

▶▼ *De Nassaukade in noordwestelijke richting. Rechts is de boerderij van de familie Brunsting te zien. Het Kleine Vaartje liep links van de bomen.*

DOOR
HENK VOS

Hijken, de eerste brug - 1

De eerste brug was de verbinding van Hijken met het noordelijk deel van het dorp zoals de Molenkamp en de Noordkamp en met het 'Hiekerveld' en via de Leemdijk, een soort handelsweg 'Hessenweg', met Friesland. De verbindingsbrug was nodig, omdat door het graven van het Oranjekanaal tussen 1853 en 1857 het dorp in tweeën was verdeeld.

Cafés en winkels

Bij bruggen, bij kruispunten van belangrijke wegen, vestigden zich caféhouders en winkeliers, al dan niet in combinatie met elkaar en met een boerenbedrijf. Dat was ook in Hijken het geval. Bij de eerste brug waren aan de zuidkant een café en een winkel gelegen en aan de noordkant een bakkerij/kruidenierswinkel.

Het café 'De Dorpskern' bij de eerste brug is nog steeds als zodanig in gebruik. De winkels zijn inmiddels verdwenen.

▼ *De eerste brug in Hijken is opengedraaid voor de doorvaart van een turfschip. Rechts is het café te zien. Anno 2010 is dit het café De Dorpskern.*

Het bruggehoes

Het huis ten noordwesten van de eerste brug over het Oranjekanaal werd bij de opening van het kanaal in 1857 gebouwd voor de brugwachter Huisman. Zoon Egbert, Ep, volgde zijn vader op. Hij werd 'Ep Zolter' genoemd, omdat hij handelde in 'zolterdies', varkentjes voor de Londense markt. Hij was commissienair in varkens. Ep was tevens jachtopziener, onbezoldigd rijksveldwachter en later hoofd van de brandweer. Zijn vrouw Dine Bos, een halfzuster van Leffert, Albert, Jan, Hendrikje en Aaltje Bos, draaide dan ook voor het opendraaien van de brug op. Dat was haar wel toevertrouwd. Ep en Dine hadden zes kinderen: Derk, Aaltje, Eltje, Everdina, Geertina en Geesje. Everdina werd als pleegdochter opgevoed bij haar oom en tante Leffert Bos en Janna Gritter. Het kwam vaker voor

▲ De eerste brug bij Hijken met het huis van Ep Huisman, 'het bruggehoes', voordat het door beschietingen in 1945 onherstelbaar werd beschadigd. Geheel rechts het pand met het huisadres Oranjekanaal N.Z. 14.

▼ Oranjekanaal N.Z. 16: de verbouwde brugwachterswoning. De foto is gemaakt op het moment dat in Hijken van een fikse overstroming sprake was (11-13 maart 1981).

▼ *Oranjekanaal N.Z. 14, de kruidenierswinkel van Roelof Datema en Marchje Timmerman*

dat een kind als pleegkind werd opgenomen door een kinderloze oom en tante.

Tijdens de bevrijding heeft de familie nogal in de rats gezeten. In het brughuis was een Duits commando gevestigd. Het huis lag geregeld onder vuur, kreeg een voltreffer en werd onherstelbaar beschadigd. De Duitsers waren al gevlucht. Het gezin Huisman werd gespaard. Batties Geert stond al met de duimstok klaar om de schade te repareren.

Later woonde Jan Beugels hier met Dina Boer van Hendrik Jan Boer. Jan is inmiddels overleden. Hij was ook brugwachter en jachtopziener. Dina woont nu in de Woert.

Rieks en Willie Doornbos wonen anno 2010 in de verbouwde brugwachterswoning.

Oranjekanaal N.Z. 14

Albert Schuring had hier eertijds een logement een winkel en ook nog een brood-, beschuit- en koekbakkerij.

Toen Albert overleed, vermoedelijk aan tyfus, een zeer besmettelijke ziekte, die eind 19de en begin 20ste eeuw ook veel slachtoffers in Hijken maakte,

hertrouwde zijn weduwe Everdien met Aaldert Bazuin. Verder hebben hier gewoond: W. Schipper, Waaen Job, evenals Klaas Zinger die getrouwd was met Aorendien Bartelds. Daarna woonden hier Roelof Datema en zijn vrouw Marchje Timmerman.

Als winkelier moest je wel bij je eigen bedrijf reclame maken. Op zekere morgen kwam een boer met een koe over de brug gewandeld, om langs de winkel van Datema te gaan naar de Stier van Jans Eising. De koe was namelijk 'bols'. Tot zijn grote verbazing zag de boer, bij Datema aangekomen, een groot uithangbord met daarop in koeienletters 'boldoot'. "Potverjoppie, de bol dood?! Dat is ja ook singelier!" Hij las het nog eens hardop, opdat de koe het ook kon volgen. Ja hoor, het stond er levensgroot: 'Boldoot 4711'. Teleurgesteld trok de boer met zijn eveneens teleurgestelde melkleverancier weer op huis aan. "Niks an te doen, daor kuj niet vèurwezen!" Dit voorval is historisch en kwam uit de mond van de alleszins betrouwbare Hendrik Eising jr.

Het pand is al eens opgebrand, herbouwd en verbouwd en kreeg later uitsluitend een woonbestemming.

Later woonde hier Vennema en zoon Tido, nadien waren Wim Boelen en Janneke Vennema de bewoners. De huidige eigenaren Wilma Folkers en Marcel Mast wonen er. Wilma heeft hier sinds juli 2009 kapsalon Blitz.

DOOR
WILLIE BRINKMAN

OLS Hooghalen

Dit jaar vierde men in Hooghalen feest. Het was honderd jaar geleden, dat men met de nieuwbouw van de school begon. De nieuwe school werd een jaar later, in 1911, geopend.

In de 18de eeuw werd al onderwijs in Hooghalen gegeven. In de wintermaanden gaf Jacob Koerts Timmerman voor een salaris van f. 50,00 les aan kinderen uit het dorp. Gedurende de zomermaanden bezochten deze kinderen de school in Beilen, tenminste als ze niet op het land aan het werk waren.

In het begin van de 19de eeuw stond de 'winterschool' op de brink. In 1826 was de school te klein en werd op de plaats van de oude school een nieuwe gebouwd. Hierbij moest zoveel mogelijk bruikbaar materiaal van de oude school opnieuw worden gebruikt.

In 1874 werd op de huidige lokatie van de basisschool De Bosvlinder aan de Hoofdstraat een nieuwe school gebouwd. In 1910 werd een nieuwe school gebouwd, die in 1911 in gebruik werd genomen.

Over de school en het onderwijs in Hooghalen is in verschillende publicaties van de Historische Vereniging Gemeente Beilen geschreven. In dit nummer laten we ter gelegenheid van het honderdjarig feest enkele schoolfoto's uit het verleden zien.

▲ Het schoolgebouw in de eerste helft van de 20ste eeuw

▲ Het schoolgebouw in de tweede helft van de 20ste eeuw, nog steeds op hetzelfde perceel.

Noot

- 1 W. Brinkman, 'Onderwijs in Hoog- en Laaghalen', in: Historische Vereniging Gemeente Beilen, jaargang 3, nummer 3, pp. 11-16.

Deze foto is omstreeks 1905 genomen. Op de derde rij van onderen, zesde van links, staat Willempje Braam, geboren op 16-05-1897 te Ter Aard. De onderwijzer rechts op de foto is meester J. Veenstra. Van 1872 tot 1912 was hij 'hoofd der school'.

1874: Opening nieuwe school

In 1874 werd een nieuwe school geopend. Aan een vriend schreef Jan W. Eleveld de volgende brief:

Hooghalen den 10den Februari 1874

Geachte vriend,

Wij hebben donderdag den 5den Februari op 't feest van de inwijding der nieuwe school veel plezier gehad. Ik wil er U iets van mededeelen. Des morgens voor 9 uur waren al de feestvierenden aanwezig bij den oude school. De kinderen en de erewacht waren fraai uitgedost. De 34 jongelingen te paard, de kinderen en 't muziek volgden allen Jan Mulder den vaandeldrager, en deden een wandeling door Hooghalen. Bij 't raads-lid P. Eleveld alhier werd door den commandant Jakob J. Vrijs een aanspraak gehouden, waarna de erewacht door de vrouw van P. Eleveld werd getrakteerd. Van hier gingen wij over Laaghalen en kwamen we weer bij de oude school aan, waar ieder lid der erewacht weder getrakteerd werd, en waar de kinderen een krentenbroodje ontvingen. Van hier ging de erewacht (vergezeld door 't muziek en de kinderen aan het halte gebouw) naar de brug, om den Burgemeester en meer heeren af te halen. Omdat de Burgemeester en meer heeren nog niet bij de brug waren, ging men over de brug. Een eindje over de brug zijnde ontmoetten wij de heeren; de aanspraak tot den Burgemeester door weer den commandant Jakob

J. Vrijs. Iedereen wilde gaarne den aanspraak hooren., en drongen zeer dicht op elkander. Door dit gedrang geraakt Jan Mulder de vaandel-drager met zijn paard in het water. Hij zelf en zijn paard kwamen met de schrik vrij. Toen hij weer uit het water was nam hij het vaandel weer in de hand en reed terug. Bij 'het halt' gekomen zijnde werden wij weer vergezeld door de kinderen en 't muziek. Wij gingen verder en werden bij G. Kuiper de logementhouder weer getrakteerd. Verder gaande kwamen de kinderen in de nieuwe school, en reden wij, de erewacht, zoo hard als ieder kon naar huis. De kinderen werden in de school op krentenbroodjes, koek, noten en chocolade getrakteerd. Zeer velen hebben voordrachten gehouden en de anderen en onzen leeraar, de Burgemeester, de onderwijzers dezer gemeente, de schoolopziener, een leerling der school, Henrik Willem Eleveld enz. Deze heeft aan den onderwijzers alhier een cadeau overhandigd. Nu had men pauze tot half zes. Des avonds hadden hier nog vertooningen van N. Barelts en Pabes. Toen het feest in de school was afgelopen gingen velen nog naar G. Kuiper om aldaar plezier te maken. 's Morgens om 6 uur zijn de laatsten te huis gekomen.

Na groete

Uwe U liefhebbende Vriend Jan W. Eleveld

Een foto uit het schooljaar 1956/1957.

Langs de muur, vanaf links: Niesje Huizing, Gerline Gerrits, Martha Darwinkel, Coba Posthoorn, Arie Jager, Berend Jager (Australië), Sientje Oldenkamp, Trijntje Weurding, Johannes Kooistra en Roelof Wekema.

Tweede rij, vanaf links: Koop Boer, Jan Kooistra, Geert Braam, Albert Abbing, Geert Martens, Hip Stoffers, Femmie Boer, Alie Brunsting, Tjaakje Willems, Jan Dekker, Inge Borski, Jan Hoving en Lucas Buiter.

Derde rij, vanaf links: Alida Roggen, Dientje Lamberts, Lammert Pomper, Derk Buiter, Otto Brunsting, Lucas Buiter, Klaasje Stevens en Henk Braam (alleen arm zichtbaar).

Achteraan staan: Lammert Eggens (†), Jaap Pomp en juf Dobben.

Een schoolfoto uit 1963 van de klassen 3 en 4 van de OLS Hooghalen.

Bovenste rij vanaf links: Fré Ebbing, Frans Lampe, Jannie Huizing, Hendrik Dekker, Harm Bakker, Willem Talens, Reinie Bazuin, Geert Geertsema, Dirk Etten, Geert Martens en Kees Boer.

Tweede rij: Anneke Venema, Roelie Vos, Riekje Hegen, Hennie Nijland, Ina Wiggering, Grietje Boer, Willie Brinkman, Trijntje Weurding, Frans Polderman, Henk(ie) Ebbing en Willem Braam.

Derde rij: Hillie Piel, Geert Tijms, Jan Buiter, Johan Kooistra en Chris van Rosmalen.

Voor: meester Gerard Koops, mevr. H. (Rika) Oosting, Geert Kremer, Feije Hoogeveen, Dirk Bakker, Arend Nijland en Otties Patyasina.

DOOR
GERBEN DIJKSTRA

De notariswoning

In het begin van de 20ste eeuw woonden aan het einde van de Bisschopsstraat de notabelen van het dorp: de burgemeester, de notaris en de predikant.

In augustus 2008 ontving de vereniging van mevrouw Groen, echtgenote van wijlen notaris J. Groen, een aantal foto's en dag- en weeklijsten van de verbouwing van de notariswoning in 1911. Deze laatste gegevens waren een belangrijke reden op onderzoek te gaan naar meer gegevens over 'de woning van de notaris'.

De plaats van de notariswoning kent al een oude bewoningsgeschiedenis. Vanaf de (Vroege) Middeleeuwen mag al bewoning in dit gedeelte van Beilen worden verondersteld.

In de 18de eeuw waren de bewoners eenvoudige ambachtslieden (kleermakers, wevers en schilders) en keuters die in de laatste woningen aan de Noordzijde van de Bisschopsstraat woonden.

Bij de grote brand van Beilen in 1820 was landbouwer Jannes Meijering eigenaar van het perceel, waarop later de woning van de notaris is gebouwd. Na de brand in 1820, waarbij alle huizen aan de Bisschopsstraat, evenals aan de Kerkstraat, de Kruisstraat en een deel van de Brinkstraat, af-

◀ De situatie in de Bisschopsstraat in 1832:
I: Meijering (kad. percelen 144, 145 en 146);
II: Koenraad Gils/de latere burgemeesterswoning (kad. percelen 147 en 148); III: de pastorie van de hervormde kerk (kad. percelen: 115-119); IV: de weduwe van Evert Lefferts Kamp (kad. percelen 112-114).

▲ De Bisschopsstraat rond 1900. Het eerste huis links (gedeeltelijk te zien) is de burgemeesterswoning (II); daarnaast stonden in 1832 de twee panden van landbouwer Jannes Meijering (I). Rond 1900 was deze voormalige boerderij al in gebruik als notariswoning. Op het einde van de straat de pastorie (III). Daarnaast stond in 1832 de blauwververij van Jantje Roelofs Eleveld, weduwe van Evert Lefferts Kamp (IV).

De Romeinse cijfers verwijzen naar het kaartje op pagina 21.

▼ Op deze foto van na 1900, maar voor 1911, is het eerste pand links de burgemeesterswoning (II); daarna volgt de notariswoning (met bepleisterde muren) met daarnaast het kantoor (I). De Romeinse cijfers verwijzen naar het kaartje op pagina 21.

► *De notariswoning van de familie Schutter voor de verbouwing van 1900. Het is een foto van de achterzijde van het tweede pand van links op de foto van pagina 22. De uitbouw in het achterhuis werd bij de verbouwing in 1911 opnieuw gerealiseerd (zie pagina 30).*

brandden, werden vanaf 1821 de woningen en de boerderijen aan deze straten weer opgebouwd.¹ Bij de invoering van het kadaster in 1832 bezat Meijering twee huizen en een tuin. Eén van de beide huizen was een kleine eenkamerwoning (zie kaart p. 21; I).

Ten westen van Meijering woonde wever Koenraad Gils. Hij was eigenaar van een huis met een tuin (zie kaart p. 21; II).

Aan het einde van de Bisschopsstraat was de pastorie van de hervormde kerk. Hier lagen behalve de pastorie enkele grote percelen, die als weiland, tuin, bouwland en dennenbos werden gebruikt. Dit stukje bos lag tegen de Beilerstroom (zie kaart p. 21; III).

Tegenover Meijering lagen de kadastrale percelen van Jantje Roelofs Eleveld, weduwe van Evert Lefferts Kamp: een tuin, een blauwververij en een huis met erf. Deze percelen werden eveneens begrensd door de Beilerstroom (zie kaart p. 21; IV).

In de eerste helft van de 19de eeuw zijn het nog steeds eenvoudige lieden die in de woningen van Gils en Meijering wonen, bijvoorbeeld, in 1830: verver Koenraad Gils, de joodse koopvrouw Rade Denneboom en kleermaker Willem Uithoek. Tien jaar later worden de panden bewoond door: weduwe Aaltje Kuik (landbouwster), schoenmaker Lukas Mulder en weduwnaar Egbert Cremer (zonder beroep).

Ook in de tweede helft van de 19de eeuw zijn het eenvoudige handwerkslieden die hier wonen: kleermaker Albert Boer, arbeider Roelof Bazuin, de zuster van burgemeester/notaris Van Loenen, Berendina Berends (zonder beroep), koopvrouw Aaltje Mulder en naaister Lammichje Schoenmaker, goudsmid Noach Barends en arbeider Harm Koops Nijenhuis.

In de kleine eenkamerwoning (I op kaart p. 21) wonen in de tweede helft van de 19de eeuw onder andere schoenmaker/veehouder Lukas Mulder, molenaar Gerrit Oldenkamp, Jannes Wolters (zonder beroep) en Grietje Wolters (arbeidster), Harm Koops Nijenhuis (zonder beroep) en arbeider Jan Sijken.

Burgemeester Pické

In 1861 werd mr. C.L.C.W. Pické als burgemeester van Beilen beëdigd. Hij werd de bewoner van een woning aan de Bisschopsstraat (II op kaart p. 21). Vanaf nu waren het 'notabelen' die in dit pand woonden. Pické was één van de latere bewoners van het door hem verbouwde pand, dat begin jaren twintig van de 19de eeuw door Meijering was gebouwd. In augustus 1866 vertrok Pické naar Naaldwijk, waar hij tot burgemeester was benoemd.²

Op een kadasterkaart uit de tweede helft van de 19de eeuw is overigens duidelijk te zien, dat het pand een andere vorm heeft gekregen. In vergelijking tot het vierkante pand van 1832 heeft het pand nu een meer langwerpige vorm gekregen, gebouwd parallel aan de Bisschopsstraat.

Na Pické heeft de volgende bewoner, predikant

UITVOERING
Woningwet
en
Bouwverordening.

Ingekomen
den 26 APR 1911 *

N° 180

FORMULIER houdende gegevens betrekkelijk de aanvraag van *den heer*
B. Schutter van beroep
Notaris wonende te
Beilen om schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders der gemeente *Beilen* tot:
het oprichten van een gebouw;
het geheele of gedeeltelijke vernieuwing van een gebouw, ingevolge art. 5 Woningwet.

1. Omschrijving van de plaats, waar het gebouw zal worden opgericht of welk gebouw geheel of gedeeltelijk zal worden vernieuwd door aanduiding van dorp, gebucht, wijk en buurtschap, met vermelding van kadastrale Sectie en nummers, benevens van de ligging in of buiten de kom.
Het te verbouwen perceel is kadastraal bekend Sectie D N° 2528 staande in de kom der gemeente Beilen aan de Bisschopsstraat, genummerd N. 48.

2. Welke bestemming heeft het gebouw of zal daaraan worden gegeven?
Heeren woonhuis, waarin Heeren kantoor wordt gehouden.

3. Peil van den bovenkant van den vloer van de benedenwoonvertrekken in verhouding tot den kruin van de aangrenzende straat of tot het hoogst gelegen punt van het aangrenzende terrein.
Bovenkant vloer bovenst. trech 2.53 M' boven den kruin der straat.

4. Hoeveel zal de oppervlakte bedragen binnen de muren van de in het gebouw te maken woning?
153.20 centi are.

5. Hoeveel woonvertrekken zullen in de woning worden gemaakt en hoeveel zal de oppervlakte bedragen van de grootste kamer, na aftrek van alle betimmering?
vier woonvertrekken, met vier slaapkamers, een bad- en dienstboden kamer, met een twee kantoren.
21.2 M²

* Doorhalen wat niet van toepassing is.

◀ Het formulier van de bouwaanvraag

Beilen als notaris werkzaam. Omstreeks 1907 werd Focken opgevolgd door notaris B. Schutter, die, evenals zijn voorgangers, kantoor hield in de Bisschopsstraat. In 1911 wilde hij dit pand, Bisschopsstraat A48, verbouwen tot een 'Heerenwoonhuis'.

'Heerenwoonhuis'

Hiervoor diende hij op 26 april 1911 bij het gemeentebestuur een bouwaanvraag in. Vier dagen eerder, op 22 april 1911, had hij het formulier voor de aanvraag voor een vernieuwing van zijn woning ingevuld. Op het gemeentehuis werd deze aanvraag op 26 april 1911 ingeboekt als nummer 180.

Het nieuwe pand zou bestaan uit drie woonvertrekken, vier slaapkamers, een badkamer, een dienstbodekamer en twee kantoorruimten. Als architect trad op H. de Jonge uit Beilen. Hij liet de werkzaamheden ook uitvoeren en nam hiervoor per week en/of per dag timmerlieden, metselaars en opperlieden aan. Hij hield de dag- en weeklijsten van de werkzaamheden en de bouwvoororderingen bij en was ook verantwoordelijk voor de aankoop van bouwmaterialen.

Het betrof zijn woning aan de Bisschopsstraat A48 (kadastraal nummer 2528). Het pand moest de bestemming krijgen van een 'Heerenwoonhuis'. Volgens de aanvraag zou het pand op dat moment alleen als kantoor in gebruik zijn geweest.

Voor de verbouwing zou de bestaande woning worden afgebroken, waarna op de bestaande fundamenten het 'heerenhuis' zou worden opgetrokken. De uitbreiding van woonruimten was dan ook niet bedoeld voor de begane grond, maar voor de tweede verdieping en de zolderverdieping.

De afmetingen

De breedte van de woning bedroeg ongeveer 10,5 meter en de diepte was ongeveer 14 meter. De hoogte van het grootste woonvertrek was 3,41 meter. De woning had een vloeroppervlakte van ongeveer 147 m², terwijl de inhoud van de begane grond en de eerste verdieping ongeveer 1.000 m³ moet zijn geweest.

Aan de achterkant van de woning werd een serre gebouwd.

De gevels zouden worden opgetrokken met 'minstkleurige klinkers' die 'beportland' worden. De dikte van de buitenmuren was een 'steensmuur met daartegen ½ steenspilaster'.

Hajo Albert Spandau, er gedurende een korte periode gewoond.

Notaris

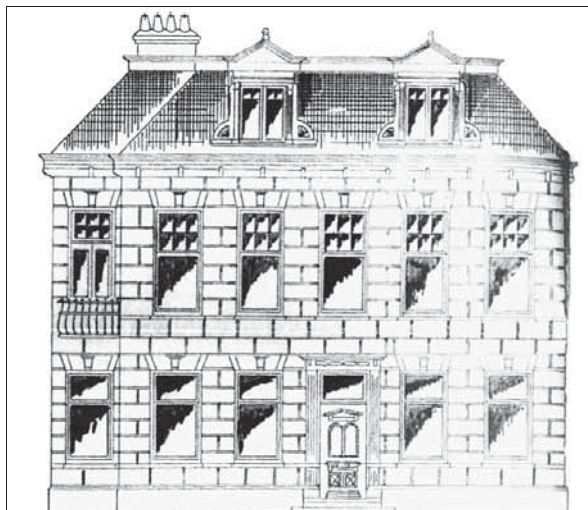
De volgende bewoner was burgemeester mr. J. Beckeringh van Loenen. Hij werd in 1870 tot burgemeester van Beilen benoemd. Daarvoor was hij 'advocaat-kandidaat-notaris en burgemeester-secretaris' van de gemeente Westerbork. In 1866 was hij nog als advocaat in Beilen werkzaam geweest.³

In 1878 stopte hij als burgemeester van Beilen en werd notaris in Beilen.⁴

Beckeringh van Loenen was de eerste persoon die het ambt van notaris in Beilen uitoefende.

Hij werd opgevolgd door notaris C.P.F. van Bosstraeten, die van 1884-1886 in Beilen werkzaam was.

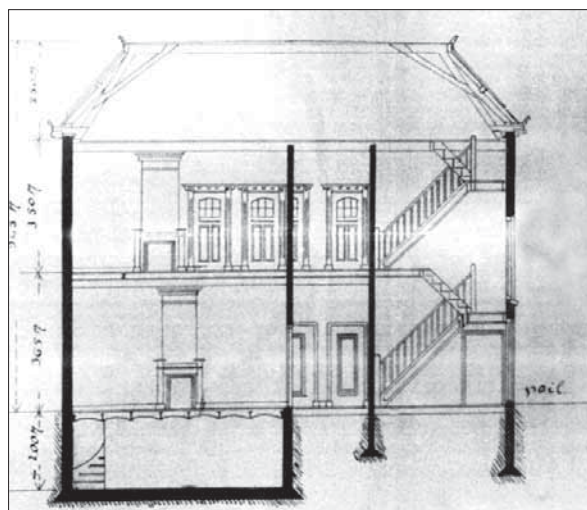
Vanaf 1886 tot ongeveer 1907 is J.P.C. Focken in

▲ Bouwtekening van de voorgevel van de notariswoning

►▲ Bouwtekening van de achtergevel van de notariswoning met daarin de serre deuren van de voormalige woning (zie foto pagina 21)

► Dwarsdoorsnede van de notariswoning

De verbouwing

Opmerkelijk is, dat de werkzaamheden al ruim twee weken voor de bouwaanvraag waren begonnen en wel op maandag 10 april 1911. Op deze dag werd de kelder leeggpompt en werd begonnen met het wegbreken van de betimmering. Ook werd in deze ruimte begonnen met het metselen van gewelfjes.

In de tweede werkweek ging het slopen door. De keukenvloer werd gedeeltelijk weggenomen en een kelderingang gemetseld. Ook werd de schoorsteen uitgebroken.

In de derde week, vanaf 29 april 1911, vonden er nog sloopwerkzaamheden plaats. Zo werd een zijgevel uitgebroken, waarvan de stenen werden gebikt.

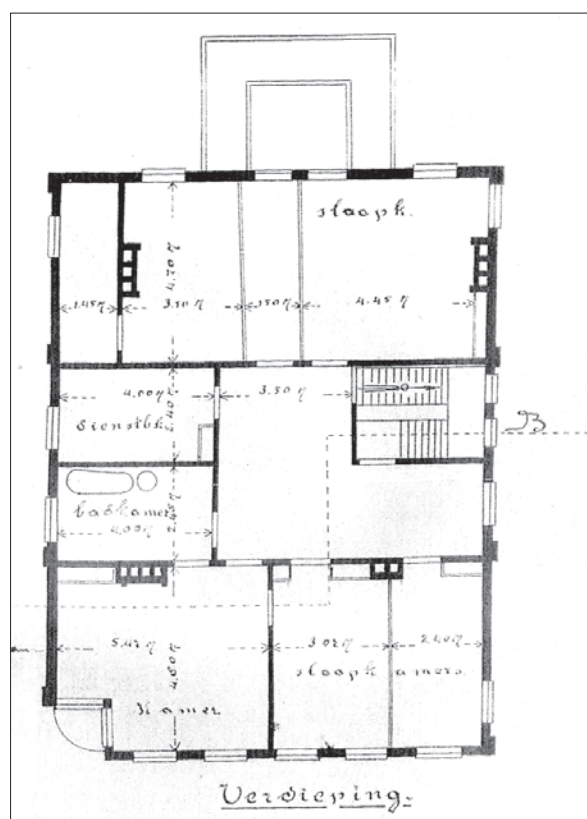
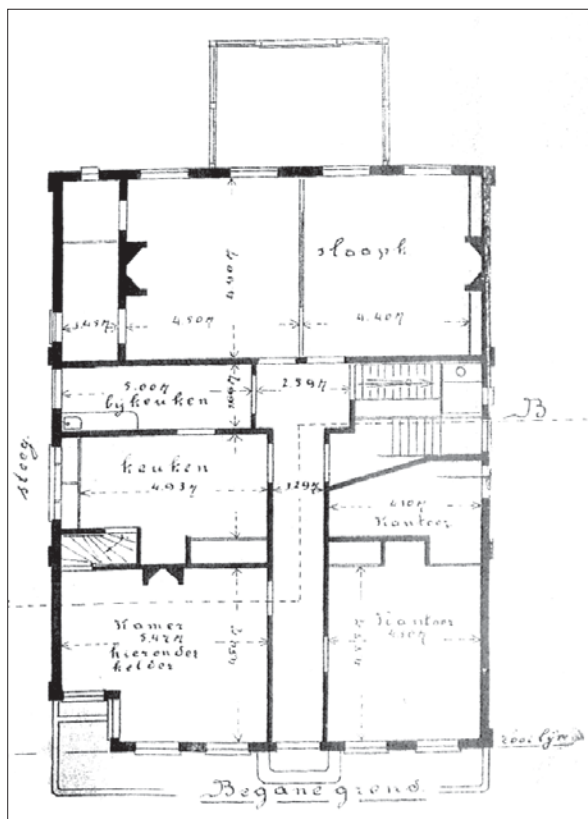
In de vierde week werd op maandag 1 mei niet

gewerkt. Het was kermis in het dorp. Deze dag besloot notaris Schutter nog een wijziging in de bouwaanvraag aan te brengen. In plaats van een haakse insprong in de voorgevel wenste hij een schuine hoek in zijn pand te krijgen. Nog dezelfde dag werd het wijzigingsvoorstel op het gemeentehuis bezorgd.

Ook in de vierde week werden stenen gebikt en werd begonnen met het optrekken van de zijmuren. In deze week werd ook gestart met het afbreken van de kap.

In de week van 8 tot 13 mei 1911 bereikten de metselaars met het opmetselen van de muren de bovenkant van de raamkozijnen. De kelder werd nog eens leeggpompt, waarna met het leggen van de keldervloer werd begonnen.

In de zesde week werden verschillende bestaande

kozijnen verplaatst.

Een week later, vanaf 22 mei 1911 werden de muren in de kelderkamer beraapt (met kalkspecie ruw bepleisterd) en behangtegels schuin aangestroken. Op 27 mei 1911 werd besloten het kap-hout te gunnen aan J. Bakker en het dak te beleggen met kruispannen.

Vanaf 29 mei 1911 werd begonnen met het afbreken van de oude kap.

In deze week werd ook het hout uit Meppel aangevoerd. Leverancier J. Bakker moest toezien, hoe 1/3 van het hout wegens verschillende gebreken werd afgekeurd.

Op 1 juni 1911 verzocht de buurman van Schutter, burgemeester W.C. de Vidal de St. Germain, de notaris een kozijn in de westelijke zijgevel 0,90 meter te verplaatsen. Na verplaatsing zou de familie Schutter geen inkijk meer hebben in de tuin van de burgemeester. De verandering leverde metselaar A. Arends 5 uur extra werk op.

In de negende week, vanaf 6 juni 1911, werden de gevels verder op hoogte gebracht en werden steigers geplaatst.

In de tiende week was er op 13 juni 1911 wat minder werk voor de metselaars. Het regende op deze

▲ De plattegronden van de begane grond en de eerste verdieping

dag, waardoor zij in plaats van de gebruikelijke 12 uur slechts 9,5 uur konden werken.

In de week van 19 tot en met 24 juni 1911 vonden er verschillende werkzaamheden plaats, waaronder het vlakmaken van de binnenmuren, het metselen van de gewelven in de badkamer, het metselen van de schoorstenen en werd begonnen met het afbikken van de gangmuur.

In de twaalfde werkweek werd het mastiek- en het zinkwerk gegund aan D. van Guldener. Ook werd in deze week de regenwaterbak geplaatst, werden de trapmuren afgebikt en werd begonnen met de keukenbetimmering.

In de week van 3 tot en met 8 juli 1911 werd begonnen met het stukadoren van verschillende ruimtes en het betegelen van de keuken. Ook werd het lijstwerk buiten in de grondverf gezet.

Op 10 juli 1911 werd begonnen met het leggen van de pannen; een dag later was men er klaar mee. In de keuken werden in de week van 10 tot en met 15 juli 1911 kasten getimmerd. Verder werd de kel-

▲ De bouwers van de notariswoning. De persoon geheel rechts is notaris B. Schutter. Links van hem staat gemeentearchitect H. de Jonge. Ook twee dienstmeisjes (op de voorgrond) poseren mee. De persoon, derde van links, met een troffel in zijn hand, is vermoedelijk metselaar A. Arends. De meeste timmerlieden en opperlieden poseren met een stuk gereedschap.

Week van 10 tot en met 15 April 1911

DAG- EN WEEKLIJST

der in dienst zijnde Werklieden bij den heer H. de Jonge
aan de verbouwing der huisinrichting
van den heer B. Schutter, notaris te Beilen

Volgnummer.	N A M E N van het PERSONEEL.	KWALITEIT.	UREN, PER DAG.							Totaal uren.	LOON per uur.		TOTAAL der SOMMEN.		Aanmerkingen.
			M.	D.	W.	D.	V.	Z.	Gld.		Ct.	Gld.	Ct.		
	R. Winters	Simmerman	2	11	11	-	-	-	31						kont niet weder
	J. Padeling	"	9	11	9 1/2	11	-	-	54						
	L. Meek	opperman	8	11	5 1/2	10	-	-	45						
	R. Dorien	Simmerman	5 1/2	11	-	-	-	-	26						riek
	C. H. Meentink	"	-	11	11	11	-	-	43 1/2						
	W. v. Hoor	opperman	-	-	5 1/2	10	-	-	26						

der afgepleisterd en de bovenmuren beraapt. In de alkoof, een klein vertrek grenzend aan een grotere kamer en daarvan met een deur of gordijn gescheiden, meestal zonder eigen uitgang en vensterlicht, gewoonlijk als slaapplaats ingericht, werd eveneens een kast getimmerd.

In de vijftiende week werd begonnen met de zoldervloer, werden de binnenmuren uitgeraapt met grauwe specie en werd het bliksemafleidersysteem gesteld. In deze week werd ook de keukendeur afgeleverd en afgehangen. Verder werd begonnen met het afhangen van de ramen en de deuromtimmeringen, het aftimmeren van de zolder, het berapen van de borstwering en schoorstenen.

De overige stukadoorswerken werden uitbesteed aan Götz, terwijl J. Bakker het schilderswerk kreeg. In de zestiende week, vanaf 24 juli 1911, werd begonnen met het voorste balkon en startte Bakker met het inzetten van de ruiten. Ook het verfwerk werd hem in deze week gegund. Tevens werden de schoorsteenpotten op de schoorstenen geplaatst. In week 17, 31 juli tot en met 5 augustus 1911, werden de zoldermuren wit bepleisterd en kwam het balkon boven de serre gereed. In deze week werd verder doorgedaan met het bepleisteren van muren en gevels, verfwerk en het zetten van ruiten. In de week van 7 tot en met 12 augustus 1911 werden de bovenkamers en de trap afgetimmerd. Ver-

▲ Een dag- en weeklijst, zoals deze werd bijgehouden door H. de Jonge. Uit deze lijst blijkt, dat bij ziekte geen uren werden genoteerd en derhalve ook niets werd uitbetaald.

der werden plafonds gemaakt in de meidenkamer, de achterkamer en de hoekkamer. De tweede voorkamer werd in deze week afgetimmerd.

In week 19 (14 tot en met 19 augustus 1911) werden in de voorkamer en de gang het plafond gemaakt. In de gang werd ook stucmarmor geplaatst. De timmerlieden verrichtten verder 'kleinigheden' en de oppermannen begonnen met het opruimen. Verder werd begonnen met de bestrating van de steeg.

Ook verkreeg de notaris in deze week 'vergunning' van zijn buurman, de burgemeester, om een gedeelte van de zijmuur van de woning van De Vidal de St. Germain te bepleisteren. Vermoedelijk ergerde Schutter zich aan het uitzicht op een 'verwaarloosde' zijgevel van de burgemeesterswoning en nam hij het opknappen van deze muur voor zijn rekening.

De laatste werkweek was volgens de bewaard gebleven lijsten week 20 (21 tot en met 26 augustus 1911). De kamertjes boven werden afgewerkt. De timmerlui bevestigden de onderdorpels en verder deed men schoonmaakwerkzaamheden.

De werklieden

In totaal hebben gedurende 20 weken 23 mannen en jongens aan de verbouwing gewerkt. De meesten van hen waren timmerman: 13. Van de in totaal 12.697 uur, dat er aan de verbouwing is gewerkt namen zij 7.588 uren (60%) voor hun rekening. Zij werden geholpen door vijf oppermannen (2.254 uur; 17,5%) en vier jongens die één uur minder werkten: 2.253 uur; 17,5%).

En dan was er nog één metselaar: A. Arends. Hij was de gehele periode aanwezig en werkte in totaal 602,5 uur (5%).

De timmerlieden die aan de verbouwing werkten, waren: B. Winters (31 uur; alleen in de eerste week), R. Winters (135 uur), Jan Padding (139,5 uur), K. Bazuin (146,5 uur), Jan van Dalen (457,5 uur), Jan Wolters (562 uur), G.J. Lahuis (596,5 uur), Bertus Lahuis (755,5 uur), Abraham Padding (771 uur), C. Leungen (891,5 uur), Gerrit Padding (904,5 uur), G.K. Mantingh (1.002 uur) en Johan Padding (1.195 uur). Het uurloon van de timmerlieden varieerde van f. 0,19 tot f. 0,17 per uur.

De opperlieden waren Vaartjes (55,5 uur), H. Oosting (352 uur), W. van Halen (393,5 uur), Jans Huisman (44,5 uur) en Bertus Maat (1.010 uur). Hun uurloon was f. 0,14. Vier jongens assisteerden de opper- en timmerlieden als 'handlangers'. Het waren: Harm Maat (386,5 uur), Jan Huisman (398 uur), Albert Vaartjes (651,5 uur) en W. Dondorff (816,5 uur). Zij verdienden f. 0,08 per uur.

Aan loonkosten was notaris Schutter in totaal f. 2.155,00 kwijt. In dat bedrag waren niet de kosten opgenomen, die gemeentearchitect H. de Jonge voor zijn werkzaamheden had berekend.

Leveranciers

Tien handelaren/personen leverden het materiaal voor de verbouwing. In de weeklijsten worden heel nauwkeurig de bestellingen en leveringen bijgehouden. De prijzen van het geleverde materiaal worden niet in de weeklijsten vermeld.

Twee Beiler bouwmaterialenhandelaren, H. Pol en J. Bakker, leverden veel materiaal: hout, klinkers en kleine bouwmaterialen (een pakje behangnageltjes; groen horrengaas met koperen spijkertjes). In totaal leverden zij 13.300 klinkers voor de muren. Hiervan werden overigens 2.000 klinkers retour gedaan naar Pol. Naast de ruim 11.000 geleverde klinkers heeft men ook de bestaande stenen gebruikt. In de eerste weken staat het afbikken van stenen regelmatig in de weeklijsten vermeld. Pol leverde behalve 1.400 holle stenen (meer dan 20% van de steen was hol), 8.000 holle strekken en

▲ De notariswoning na de bouw in 1911

▼ Op de driesprong Hekstraat-Brinkstraat-Kruisstraat had Hendrik Pol zijn houthandel. Anno 2010 staat hier het pand van Expert (Nijboer).

200 tegels (merk 'Hollandsche').

Lood en zink werd geleverd door D. van Guldener. Het lood-en zinkwerk was ook aan hem gegund.

De Beiler smid J. Kuik leverde het kleine ijzerwerk, zoals schroeven, boutjes, ankers, balkhaken en platen voor de schoorsteen. Het grotere metaalwerk (ijzeren balken) en meer specifiek ijzerwerk (koperen deurkruk, koperen raampennen, acht dag- en nachtsloten, twaalf kastsloten, nikkelen jashaken, scharnieren, schoorsteenluikjes en kamerroosters) werd geleverd door het bedrijf van L. Hunze uit Assen.

Bij de Gebr. Van Wijk in Assen werden onder andere dakkozijnen besteld. Schipper Boom bracht met zijn schip een vracht scherp zand naar Beilen. Bij de Asser Cementindustrie werd regelmatig cement besteld, terwijl J. de Heer uit Groningen dek-

▲ *De achterzijde van de notariswoning in 1911. De uitbouw is dezelfde als in de voormalige notariswoning (zie foto pagina 23).*

zeilen leverde. Architect H. de Jonge leverde nog draadnagels.

Notariswoning

Na Schutter woonden en werkten in het pand van 1911 de notarissen T.W. van der Ley, T.S. Wiersum en J. Groen. Nadat notaris mr. G. Lindeyer het notariaat van Groen had overgenomen, werd het pand van 1911 eind vorige eeuw voor de tweede keer grondig verbouwd.

Noten

- 1 *Dijkstra, G.J. en T.L. Kroes, "Schoone huizen tot asch verteerd..." Branden, brandweer en brandweerkorps in de gemeente Beilen, Beilen 1992, pp.22-45.*
- 2 *Dijkstra, G.J. e.a., Gemeente Beilen 1811-1997, Beilen 1997, p. 63.*
- 3 *Beckeringh van Loenen was op 14 maart 1842 in Beilen geboren. Zijn vader was predikant L.L. van Loenen. Zie ook: Dijkstra, Gemeente, 64*
- 4 *Omstreeks 1884 vestigde hij zich als notaris/advocaat in Dwingeloo. Zie Dijkstra, Gemeente, p. 64.*

◀ *Achter de notariswoning bevindt zich een grote tuin. Hier zit notaris Tj.W. van der Ley in zijn prieel. Zijn kinderen poseren eveneens op de foto.*

Van de voorzitter

Het bestuur van de Historische Vereniging Gemeente Beilen heeft regelmatig overleg met de twee andere historische verenigingen in de gemeente Midden-Drenthe: Westerbork en Smilde. We informeren elkaar, waar we mee bezig zijn en kijken of we ook gezamenlijke activiteiten kunnen ontwikkelen. Vooral nog zijn de activiteiten waar we mee bezig zijn, vaak toch nog gericht op zaken die in de oude gemeenten speelden. Het uitwisselen van onderwerpen en ervaringen wordt echter door alle drie verenigingen als nuttig ervaren. Een gezamenlijk zorgpunt is de slechte onderhoudstoestand van onze begraafplaatsen in de gemeente Midden-Drenthe. Het Drents Plateau is ook in breder verband bezig met een onderzoek hierover. Graag zouden wij daar verbetering in zien. Als er meer onderzoeksresultaten bekend zijn zullen we bekijken of we een rol kunnen spelen om dat te bewerkstelligen.

Op 6 oktober 2010 hebben wij onze lezingenreeks voortgezet met een bijeenkomst in Wijster.

Gerke Holtrop, amateurarcheoloog uit Borger, hield een inleiding over een wandeling door de prehistorie van Drenthe. Na de succesvolle avond met Anne de Vries jr. in Hooghalen was dit

ook een zeer geslaagde avond. De aanwezigen waren zeer enthousiast. Eigen vondsten zoals stenen en fossielen werden ook door Gerke Holtrop commentariseerd. Men wou Gerke Holtrop die ook barnstenen sieraden toonde en te koop had, nog graag eens terugzien, om aan het onderwerp barnsteen door de eeuwen heen een avond te wijden. Barnsteen wordt vooral gevonden in Scandinavië en de Baltische staten, waar ook mooie musea daarover zijn. We zullen Gerke zeker vragen nog eens terug te komen.

Albert Lanting

Ontvangen

Van de familie Heeling uit Laag Zuthem heeft de vereniging een aantal jaargangen van *Oeze Volk* ontvangen.

W. Zeewuster uit Hijken schonk ons een aantal oude couranten.

Aanvulling

J. Nijboer uit Gasselternijveen vertelde ons dat hij in het tijdschrift nummer 2 van mei 2010 links op de foto op pagina 25 staat.

Ledenvergadering en lezing

De ledenvergadering wordt op woensdag 2 februari 2011 in het Wilhelmina Zalencentrum in Beilen (aanvang: 19.30 uur) gehouden. De stukken voor deze vergadering worden in het volgend tijdschrift, dat in januari 2011 verschijnt, gepubliceerd.

Na afloop van de ledenvergadering houdt Jan Germs een lezing over de 'Drent van 2009'. De veurman van het Huus van de Taol vertelt over het ontstaan en de achtergrond van de Drentse taol. Ok giet hij verhalen over het Drents en in het Drents vertellen.

Filmavonden met vertoning 'Oud-Beilen'

Op de donderdagavonden van 27 januari 2011, 17 februari 2011 en op 31 maart 2011 vertonen wij in ons verenigingspand op het adres Ossebroeken 11c de film over 'Oud-Beilen'. Het is de film die we ook op ons jubileumfeest, december 2009, in het Wilhelmina Zalencentrum hebben laten zien. Aangezien het toen zo druk was en veel leden de film niet goed hebben kunnen zien, willen we u de kans geven om deze film nog eens rustig te bekijken.

Elk lid van onze vereniging kan vanaf 2 januari 2011 twee kaarten halen bij de Ster Videotheek aan de Stationslaan in Beilen. Er zijn per avond niet meer dan 40 kaarten beschikbaar. Voor elke avond geldt op=op! Mocht het overigens nodig zijn, dan zullen wij extra filmavonden organiseren.

Opgave nieuw lid

naam: _____

adres: _____

postcode/
woonplaats: _____

telefoon: _____

emailadres: _____

Nieuw lid is opgegeven door:

naam: _____

adres: _____

postcode/
woonplaats: _____

telefoon: _____

emailadres: _____

Verzenden naar: J. Vrijs (ledenadministrateur), Julianastraat 16, 9411 PL Beilen of per email: Jakob@Vrijs.com

Een nieuw lid ontvangt **de tijdschriften van 2010 gratis** en betaalt zijn lidmaatschapsbijdrage per 1-1-2011. Elk lid dat een nieuw lid opgeeft, ontvangt **een waardebon van € 20,-** te besteden aan boeken die door de Historische Vereniging Gemeente Beilen zijn uitgegeven.

Bestuur

A. Lanting (voorzitter), Boemarkeweg 12, 9414 VK Laaghalen, tel. 0593-592272.

W. Brinkman (secretaris), Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848.

H.J. Vos (penningmeester), Oosteinde 12, 9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.

E. Beuving, Ettenstraat 125, 9411 KT Beilen, tel. 0593-524382.

F. Biemold, De Vonderkampen 136, 9411 RH Beilen, tel. 0593-524772.

L. v.d. Bult, Brunstingerstraat 43, 9411 EJ Beilen, tel. 0593-523957.

J. Hoegen, Rozenlaan 1, 9411 GJ Beilen, tel. 0593-523687.

I. Mulder, Wijsterseweg 48, 9417 TD Spier, tel. 0593-562358.

J. Vrijs (ledenadministrateur), Julianastraat 16, 9411 PL Beilen, tel. 0593-523802.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt € 16,50 per jaar. Bankrekeningnummer: 3065.27.774 t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen. Rekeningnummer Postbank: 3090700 t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen.

Opgave lidmaatschap en ledenadministratie: J. Vrijs, Julianastraat 16, 9411 PL Beilen, tel. 0593-523802.

Het opzeggen van een lidmaatschap dient **SCHRIFTELIJK** of per email te geschieden bij J. Vrijs voor 1 november. Emailadres: Jakob@Vrijs.com

Redactie

Hoofd- en eindredacteur - ad interim:

drs. G.J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848, email: ds@csgbeilen.nl

Redactie-leden:

J. Gritter, Mezenstraat 26, 9331 KR Norg, 06-20681281.

E. van der Hoeven, Eursing 33, 9411 XB Beilen, 06-51873010.

J. Hoogeveen-Zuidberg, Westeinde 23, 9415 PG Hijken, tel. 0593-524615.

B. Oosting, Klatering 36, 9411 XH Beilen, tel. 0593-525897.

H.J. Vos, Oosteinde 12, 9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.

Auteurs

W. Brinkman, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848.

G.J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848.

H.J. Vos, Oosteinde 12, 9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.

A. Zantinge, W. Jaasmasingel 68, 7991 DB Dwingeloo, tel. 0521-592644.

Copyright

Het overnemen van foto's en/of artikelen of delen daarvan is slechts toegestaan na verkregen schriftelijke toestemming van de hoofdredacteur.

Productie: Uitgeverij Drenthe

ISSN-nummer: 1380-3301